

culture is the culture of thinking, communication and self-regulation.

The significance of psychological culture in pedagogical activity as a factor of increasing the efficiency of psychological and pedagogical activity is disclosed. The following components of psychological culture are analyzed: communication, motivation, characterological, reflective, empirical, intellectual, psychophysiological. Each of these components must be formed, trained and developed in teacher in the form of appropriate values and creatively used and multiplied in professional activities. The following organizational-methodological and psychological conditions of formation of psychological culture of the future teacher in the process of high school preparation are proposed: organization of specific, scientifically proven psychological training, formation of positive motivation to the development of psychological culture, active introduction of reflective procedures in the organization of teaching and learning activities, formation the skills of self-regulation by means of socio-psychological training, personal development training, simulation, role and business games. Formation of psychological culture of a teacher is a long process that occurs through the formation of its components and requires considerable efforts from the future teachers.

Key words: *psychological culture, teacher, psychological competence, psychological literacy, personal development, the formation of psychological culture*

УДК 159.942.2:316.485.6

Березовська Лариса Іванівна,
кандидат психологічних наук, доцент,
Конц Тімеа Степанівна
магістрант, Мукачівський державний університет.

ПСИХОЛОГІЧНА ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ ДО РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ

У статті розглядається психологічна готовність студентів до розв'язання професійних конфліктів. Розкрито психологічну готовність як на особистісному (передбачає вивчення готовності як комплексу інтегрованих, але різнорідних властивостей, що розрізняються за місцем і функціями в регуляції діяльності), так і на функціональному (виявлення процесуальних якостей, безпосередньо значимих для діяльності) рівнях. Представлено структуру готовності особистості до розв'язання конфліктів, що складається із мотиваційного, когнітивного, операційного, емоційного та комунікативного компонентів. Проаналізовано дані структурні складові.

Ключові слова: *психологічна готовність, компонент, студенти, розв'язання, конфлікт.*

Постановка проблеми. Модернізація системи освіти України ставить нагальні питання про підвищення рівня знань і вмінь майбутніх фахівців різного спрямування. Найважливішим завданням сучасної вищої школи є підготовка компетентного, гнучкого, конкурентоспроможного фахівця, що цілком є здатним досягати поставлених цілей у професійній діяльності в умовах мінливості, підвищеної конфліктності сучасного суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останніми роками з'явився ряд робіт, в яких вивчалися питання готовності особистості до їх розв'язання у професійній діяльності. Зокрема, значний теоретичний і практичний досвід роботи з конфліктами накопичено вітчизняними та зарубіжними дослідниками (Анцупов А., Блонський П., Виготський Д., Карнегі Д., Корнеліус Х., Маслоу А., Морено Я., Петровська Л., Роджерс К., Скотт Д., Фішер Р., Фрейд З., Хасан Б., Шипілов А. Юнг К., Юрі Л. та ін.). Зазначена проблема знайшла висвітлення у таких аспектах: формування готовності майбутнього фахівця до розв'язання професійних конфліктів (Дринка З., Смельянов С., Підбуцька Н., Самсонова Н. та ін.); конфліктологічної готовності курсантів (Козяр М., Чистяков С. та ін.); готовності управлінців до розв'язання конфліктів (Бондарчук О., Дзюба Т., Карамушка Л., Коломінський Н. та ін.); готовності майбутніх дільничних інспекторів міліції до розв'язання конфліктних ситуацій під час навчання у ВНЗ МВС України (Лазарева В.);

конфліктологічної культури фахівця (Самсонова Н.); готовності вчителя до вирішення конфліктних ситуацій у педагогічному процесі (Болтунова Г.); дидактичні умови підготовки студентів до вирішення професійних конфліктологічних завдань (Дринка З.); психолого-педагогічні умови готовності військових фахівців до вирішення конфліктних ситуацій (Устинов І.).

Мета статті – розглянути теоретичні підходи до психологічної готовності у студентів до розв'язання професійних конфліктів.

Результати дослідження. Проблема готовності до різних видів діяльності стала досліджуваною з кінця 50-х – початку 60-х років ХХ ст. Різні тлумачення науковцями поняття «готовність» обумовлювалося як специфікою структури діяльності, яка вивчалася у конкретному випадку, так і розбіжністю теоретичних підходів психологів та педагогів до досліджуваної проблематики. Рядом авторів готовність до діяльності розглядалася на особистісному рівні, іншими – на функціональному.

Важливими та цікавими видаються нам ідеї науковців, які досліджують готовність студентів до певного виду діяльності, зокрема готовність студентів до попередження конфліктів у професійній діяльності.

Варлакова Є. готовність до розв'язання міжособистісних конфліктів трактує як стійку систему професійно важливих якостей особистості, її досвід, знання, навички, вміння, що є необхідними як для конструктивного розв'язання міжособистісних конфлік-

тів у життєдіяльності клієнтів, так і у взаємодії психолога з клієнтом [2].

Лазарева В. констатує, що готовність до розв'язання конфліктних ситуацій є цілісною якістю особистості, яка характеризує її емоційно-вольову мобілізаційність у момент включення в ситуацію конфліктного характеру [6].

Анцупов О., Шипілов А. категорію «готовність до розв'язання конфліктних ситуацій» визначають як психологічне утворення, що зумовлює особливості професійної поведінки та діяльності в ситуації конфлікту [1].

Холковська І. вважає, що зміст готовності майбутніх учителів до попередження і розв'язання конфліктів полягає у вмінні займати конструктивну позицію у професійній діяльності за умов розгортання конфліктної ситуації, прагненні дотримуватися установок і правил діалогічного спілкування, вмінні реалізувати всі етапи керівництва конфліктними ситуаціями (діагностика конфлікту, прогнозування особливостей розвитку, попередження, власне конфліктна взаємодія, розв'язання проблемної ситуації) [12].

Степаненко О. готовність викладачів вищих навчальних закладів МВС України до попередження та розв'язання професійних конфліктів презентує як складову професійної готовності, що включає сукупність цінностей, особистісних якостей, мотивацію на безконфліктну взаємодію, а також конфліктологічні знання, уміння і навички, що дозволяють педагогу конструктивно будувати свою професійну діяльність у ситуації конфлікту під час педагогічного процесу ВНЗ МВС України [11].

Як стверджує Дзяна О., конфліктологічна готовність майбутніх фахівців сфери обслуговування полягає в здатності розв'язувати конфлікти в професійному середовищі, вмінні розуміти конфлікт та управляти ним, оцінювати конфліктну ситуацію та прогнозувати її наслідки, діагностувати на початковій стадії виникнення конфлікту, попереджати його або вирішувати конструктивним способом [4].

Довгополова Я.В. зазначає, що готовність майбутнього викладача до попередження конфліктів у професійній діяльності являє собою інтегративну якість особистості, що характеризується наявністю потреби особистості у безконфліктній взаємодії під час виконання професійних функцій та усвідомленим прагненням і спрямованістю на її організацію; високим рівнем оволодіння конфліктологічними знаннями, необхідними для попередження конфліктів у професійній діяльності; сформованістю умінь попередження конфліктів (комунікативно мовленнєві, організаційно-управлінські, морально етичні), емоційного інтелекту й рефлексії [5].

Ніконорова М.А. розглядає психологічну готовність персоналу супермаркетів до профілактики організаційних конфліктів як систему знань, умінь та навичок, особистісних характеристик, які необхідні для успішної профілактики організаційних конфліктів [8].

Горлова Н.В. зазначає, що психологічна готовність до вирішення зовні організованого в навчанні

конфлікту являє собою складну системну якість, що складається з декількох структурних компонентів, які знаходяться в функціональному взаємозв'язку один з одним [3].

Ложкін Г.В. зазначає, що готовність до вирішення конфліктів це інтегральне психологічне утворення, яке створює суб'єктивні передумови професійної поведінки і діяльності в ситуації конфлікту [7].

Скок А.Г. зазначає, що людина набуває конфліктологічної компетентності якщо змогла усвідомити і прийняти толерантність як цінність. Толерантність дозволяє людині у подальшому жити з іншими нормами та цінностями, що допомагають їй в подальшому займати таку позицію, яка обумовлює конструктивний вихід з конфліктної ситуації [10].

Семиченко В.А. вважає, що конфліктологічна компетентність пов'язується як з результатами діяльності, так і з конкретною діяльністю – розв'язання конкретних проблем. Компетентність при цьому визначається як результативність сформульованих та вирішених суб'єктом проблемних завдань у певній сфері діяльності. Основним показником результативності розв'язання конфліктної ситуації слугує якість усунутих суб'єктом суперечностей [9].

Психологічна готовність особистості до розв'язання конфліктів є інтегральним, складним утворенням, що має свої складові. Так, Ложкін Г.В. зазначає, що готовність включає мотиваційно-ціннісний, когнітивний і операційно-виконавський блоки. Мотиваційно-ціннісний блок готовності являє собою широку гаму гуманістичних установок і професійно обумовлених особистісних якостей: спостережливість, справедливість, доброзичливість, витримку, толерантність, самовладання, об'єктивність і неупередженість, інтуїцію, професіоналізм. Когнітивний блок готовності до вирішення конфліктів передбачає знання фундаментальних положень людинознавства, закономірностей анатоми-фізіологічного і психічного розвитку різних вікових груп, методики комплексного вивчення особистості, причин виникнення конфліктів, методів і прийомів діагностики конфліктних ситуацій, способів корекції і вирішення конфліктів. Операційно-виконавський блок готовності до вирішення конфліктів передбачає вміння дотримуватися права і свободи людини, передбачити і попереджати конфлікти, здійснювати діагностику та корекцію девіантної поведінки, аналізувати природу конфліктів і знаходити адекватну їй інструментування їх подолання [7].

Інші дослідники зазначають, що психологічна готовність до розв'язання конфліктів має таку структуру: мотиваційну, когнітивну, операційну, емоційну та комунікативну складові. Розглянемо дещо детальніше кожну.

Мотиваційна складова являє собою сукупність мотивів, що забезпечують стійке прагнення особистості до конструктивного розв'язання конфліктів. Ці мотиви за своїм змістом можуть бути пов'язані через систему ставлень до конфліктів (ставлення до конфліктів у цілому; ставлення до конфліктів у професійній діяльності; ставлення до готовності розв'язувати конфлікти).

Когнітивна складова готовності – це сукупність знань, які необхідні для здійснення успішного, конструктивного розв'язання конфліктів. Враховуючи те, що для психологічного забезпечення процесу розв'язання конфліктів потрібні насамперед знання з конфліктології.

Операційна складова готовності являє собою комплекс умінь та навичок, які забезпечують конструктивне розв'язання конфліктів (або, принаймні, зведення до мінімуму деструктивних наслідків конфлікту) як у життєдіяльності, так і в безпосередній взаємодії з ним [1].

Комунікативна складова готовності особистості до розв'язання конфліктів забезпечує комунікативну толерантність під час роботи з людьми (прийняття індивідуальності, відсутність оціночних висловлювань на їхню адресу, терпимість до їхніх дискомфортних станів, згладжування неприємних моментів у спілкуванні в разі зіткнення з некомунікабельними якостями своїх клієнтів), а також здатність адекватно використовувати та розпізнавати сигнали невербального мовлення у спілкуванні, дотримуватися правил роботи з конфліктогенами при контакті [1].

Емоційна складова готовності до розв'язання конфліктів відображає емоційний стан, рівень та характер збудливості психіки та її вплив на процес взаємодії у ситуації розв'язання конфліктів. Забезпечується емоційною зрілістю особистістю та відсутністю у неї емоційних бар'єрів у спілкуванні через вміння керувати своїми емоціями, адекватно проявляти їх, зближуючись з людьми на емоційній основі, виявляти емпатію та переважно позитивний настрій у взаємодії.

Зазначені структурні складові готовності особистості тісно переплетені між собою і лише в цілості можуть забезпечити успішне розв'язання конфліктів. Представленість лише одного із компонентів (наприклад, знань із конфліктології, без доповнення їх відповідними вміннями та навичками, мотивами тощо) значно обмежує можливості конструктивно розв'язувати конфлікти.

Список використаних джерел.

1. Анцупов А.Я. Конфликтология: учебник для вузов / А.Я. Анцупов, А.И. Шепилов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 551с.
2. Варлакова Є.О. Формування готовності майбутніх практичних психологів до розв'язання міжособистісних конфліктів. автореф. дис. ... канд. психол. наук: спец. 19.00.05 «соціальна психологія, психологія соціальної роботи» / Є.О. Варлакова. – Київ, 2011. – 21 с.
3. Горлова Н.В. Психологическая готовность к разрешению конфликтов в контексте профессиональной подготовки медиаторов / Н.В. Горлова // В мире научных открытий. Красноярск: Научно-инновационный центр. № 2.4 (26), 2012. – Проблемы науки и образования. – С. 176-188
4. Дзяна О.С. Формування конфліктологічної культури майбутніх фахівців сфери обслуговування у професійній підготовці: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Оксана Сергіївна Дзяна. – Вінниця, 2012. – 22 с.
5. Довгополова Я.В. Теоретичні та практичні підходи до проблеми формування готовності майбутніх викладачів до розв'язання конфлікту. / Я.В. Довгополова. // Вісник Харківського національного ун-ту імені В.Н. Каразіна. – 2015. – № 1155. – С.199 – 204
6. Лазарева В.В. Формування готовності майбутніх дільничних інспекторів МВС до розв'язання конфліктних ситуацій у процесі фахової підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук / В.В. Лазарева. – Тернопіль, 2013. – 20 с.
7. Ложкін Г.В. Психологія конфлікту: теорія і сучасна практика: навч. посіб. / Г.В. Ложкін, Н.І. Пов'якель. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 416 с.

Ефективність виконання будь-якого виду діяльності особистості значною мірою залежить від сформованості в неї певних психологічних якостей, до яких, зокрема, належить і готовність розв'язувати конфлікти. Готовність до розв'язання конфліктів передбачає психологічно грамотні дії та поведінку у проблемних і передконфліктних ситуаціях, які передбачають оптимізацію взаємодії в конфлікті, неприпустимість втягування в його ескаляцію, зосередження зусиль на конструктивному розв'язанні конфлікту.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Різне тлумачення поняття «готовність» обумовлено як специфікою структури діяльності, яка вивчалася у конкретному випадку, так і розбіжністю теоретичних підходів психологів та педагогів до досліджуваної проблематики. Готовність до діяльності розглядається як на особистісному (передбачає вивчення готовності як комплексу інтегрованих, але різнорідних властивостей, що розрізняються за місцем і функціями в регуляції діяльності), так і на функціональному (виявлення процесуальних якостей, безпосередньо значимих для діяльності) рівнях.

Готовність до вирішення конфліктів це інтегральне психологічне утворення, яке створює суб'єктивні передумови професійної поведінки і діяльності в ситуації конфлікту. Готовність до розв'язання конфліктів має свою структуру: мотиваційну, когнітивну, операційну, емоційну та комунікативну складові. Структурні складові готовності особистості тісно переплетені між собою і лише в цілості можуть забезпечити успішне розв'язання конфліктів. Представленість лише одного із компонентів значно обмежує можливості конструктивно розв'язувати конфлікти.

Подальші наші дослідження вбачаємо у вивченні компонентів психологічної готовності до розв'язання конфліктів, а також засоби розв'язання конфліктів у професійній діяльності.

8. Ніконорова М.А. Формування психологічної готовності персоналу супермаркетів до профілактики організаційних конфліктів: автореф. дис. ... канд. психол. наук :19.00.10 «організаційна психологія, економічна психологія» / М.А. Ніконорова. – К., 2013. – 20 с

9. Семиченко В.А. Психологічна структура педагогічної діяльності : навч. посібник / В.А. Семиченко, В.С. Заслуженок. – К. : Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка, 2000. – Ч. 2. – К. : [б. в.], 2001. – 231 с

10. Скок А.Г. Толерантність як чинник психологічної готовності майбутніх фахівців соціальної сфери до попередження конфліктів у професійній діяльності. / А.Г. Скок // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України, 2013, Том. I, Організаційна психологія. Економічна психологія. Соціальна психологія, Вип. 39. – С. 148-152

11. Степаненко О.І. Формування готовності викладачів вищих навчальних закладів МВС України до попередження і розв'язання професійних конфліктів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.І. Степаненко. – К., 2012. – 20 с

12. Холковська І. Принцип управління-самоуправління у формуванні готовності майбутніх учителів до попередження і розв'язання конфліктів / І. Холковська // Проблеми підготовки сучасного вчителя 2013. – № 8 (ч. 2). – С. 201–206.

В статье рассматривается психологическая готовность студентов к решению профессиональных конфликтов. Раскрыто психологическую готовность как на личностном (предусматривает изучение готовности как комплекса интегрированных, но разнородных свойств, различаются по месту и функциям в регуляции деятельности), так и на функциональном (выявления процессуальных качеств, непосредственно значимых для деятельности) уровнях. Представлена структура готовности личности к решению конфликтов, состоящая из мотивационного, когнитивного, операционного, эмоционального и коммуникативного компонентов. Проанализированы данные структурные составляющие.

Ключевые слова: психологическая готовность, компонент, студенты, решению, конфликт.

In this article, psychological readiness of students to the professional conflicts solving is considered. The object of the article is considering theoretical approaches to the psychological readiness of students to the conflicts solving.

It is revealed the psychological readiness as on the personal (it anticipates study of the readiness as complex of the integrated, but mixed qualities, which differ by place and functions in the activity regulation), so on the functional (occurrence of the processual qualities, directly meaningful for activity) levels.

It is represented the native scientists' analysis of different approaches to the problems of psychological readiness to the conflicts solving, which is considered as the sustainable system of the professionally important personality qualities, as integrative personality quality, as psychological creation which determines features of the professional behavior and activity in the conflict situation, as the component of professional readiness, as the ability of the conflicts solving in the professional sphere. In addition, psychological readiness is considered as conflictological competence, which is connected as with the results of activity, so with the concrete activity – concrete problems solving.

The readiness to the conflicts solving is considering as the integral psychological creation, which creates subjective preconditions of professional behavior and activity in the conflict situation.

The structure of personality readiness to the conflict solving is represented, which is composed of motivational, cognitive, operating, emotional and communicative components. Structural components of the readiness are tightly intertwined and only together can provide successful conflicts solving. Representation of only one of the components essentially limits the opportunities to construct conflicts solving.

Conducted analysis can become the foundation for studying components of psychological readiness of students to the professional conflict solving, and means, methods of warning, prevention and conflicts solving in the future professional activity.

Key words: psychological readiness, components, students, solving, conflict.

УДК 371.13:372.881.111.1

Варга Вікторія Степанівна

кандидат психологічних наук, доцент,
Мукачівський державний університет

Грицьовляк Оксана Василівна

студентка,
Мукачівський державний університет

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ

В основі нашого дослідження лежить спроба проаналізувати проблему професійного становлення майбутніх педагогів, а також дослідити один із важливих аспектів становлення педагогів – мотивацією, її роллю та місцем у структурі особистості та у процесі професійного становлення майбутніх педагогів. А також проаналізовано результати проведеного діагностичного дослідження, де висвітлено основні проблеми професійного становлення особистості вчителя, основні чинники які впливають на процес професійного становлення майбутніх